

EKONOMIA I FINANSE

Barbara Pawłowska

PRZEWIDYWANE KONSEKWENCJE IMPLEMENTACJI NOWEJ BAZYLEJSKIEJ UMOWY KAPITAŁOWEJ DLA BANKÓW W POLSCE

[**słowa kluczowe:** Nowa Umowa Kapitałowa, bank, instytucja kredytowa, nadzór bankowy, normy ostrożnościowe]

Streszczenie

W artykule zaprezentowano ocenę stanu przygotowania banków do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej. Umowa ta zmienia sposób obliczania adekwatności kapitałowej w bankach. Nowe metody obliczania wymaganego kapitału łagodzą ryzyko kredytowe, ryzyko rynkowe i ryzyko operacyjne. Celem opracowania jest zatem synteza poglądów w zakresie opisywanego sposobu wyznaczania adekwatności kapitałowej oraz uzasadnienie tezy, że *nowe międzynarodowe standardy wyznaczania adekwatności kapitałowej, przynajmniej w okresie początkowym, będą służyły dużym instytucjom kredytowym, natomiast marginalizowały małe banki komercyjne i spółdzielcze działające w Polsce*. Dla pełniejszej prezentacji problemu uwzględniono również wyniki badań przeprowadzonych przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, których celem było określenie wpływu tych regulacji na wymogi kapitałowe banków (QIS3 i QIS5).

1. Wprowadzenie

Niniejszy artykuł jest pierwszym z cyklu poświęconych tej tematyce. Z uwagi na ramy objętościowe opracowania, przedstawione zagadnienia dotyczą przede wszystkim konsekwencji (szans i zagrożeń) wdrożenia Nowej Umowy Kapitałowej (NUK) i Dyrektywy w sprawie wymogów kapitałowych (CRD – Capital Requirements Directive) dla banków w Polsce, w szczególności uregulowań zawartych w I Filarze NUK – ryzyka kredytowego.

Nowa Umowa Kapitałowa (NUK) jest standardem międzynarodowym, który posiada swoje odzwierciedlenie w regulacjach Unii Europejskiej oraz prawodaw-

stwie krajowym. Intencją NUK jest zapewnienie stabilności instytucji finansowych, udoskonalenie sposobu określania wymogów kapitałowych banku (zależnych od poziomu ponoszonego ryzyka i rozmiarów prowadzonej działalności), a także zwiększenie efektywności alokacji kapitału.

Główne przesłanki przyjęcia rozwiązań zaproponowanych w NUK, to ewolucja produktów finansowych i powstawanie konglomeratów finansowych¹, które są wynikiem postępującej globalizacji międzynarodowych rynków finansowych oraz deregulacji europejskiego sektora finansowego.

Z powyższych względów w pełni uzasadnione jest podjęcie tematu dotyczącego nowego sposobu wyznaczania adekwatności kapitałowej i jego wpływu na bezpieczeństwo, konkurencyjność czy cenę oferowanych produktów, zważywszy, że od 2008 roku postanowienia NUK obowiązują banki również w Polsce.

Celem niniejszego opracowania jest zatem synteza poglądów w zakresie nowego sposobu wyznaczania adekwatności kapitałowej oraz uzasadnienie tezy, że *nowe międzynarodowe standardy wyznaczania adekwatności kapitałowej, przynajmniej w okresie początkowym będą służyły dużym instytucjom kredytowym, natomiast marginalizowały małe banki komercyjne i spółdzielcze działające w Polsce.*

2. Geneza i rola Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego w stanowieniu norm ostrożnościowych

Powstanie instytucji nadzorującej rynki finansowe było konsekwencją niedoskonałości rynków, występujących zawirowań i kryzysów prowadzących do upadłości banków. Sprawowanie efektywnego nadzoru nad podmiotami rynków finansowych jest jednym z podstawowych elementów zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa systemu finansowego. W takim duchu został utworzony w 1975 roku Komitet Nadzoru Bankowego w Bazylei (ang. *Basle Committee on Banking Supervision*) – w dalszej części opracowania zwany będzie Komitetem – w które-

¹ W tendencję tę wpisuje się powstanie całego segmentu usług typu *bancassurance*. Terminem tym określana jest współpraca banków z towarzystwami ubezpieczeniowymi w celu oferowania produktów bankowych i ubezpieczeniowych. Współpraca pomiędzy wymienionymi instytucjami jest elementem strategii *allfinanz*, rozumianej jako oferowanie różnorodnych produktów finansowych zintegrowanych w pakiet usług finansowych jednego usługodawcy.

go skład wchodzi przedstawiciele banków centralnych z dziesięciu najbardziej uprzemysłowionych krajów świata, działający przy Banku Rozliczeń/Rozrachunków Międzynarodowych (ang. *Bank for International Settlements [BIS]*) w Bazylei (Szwajcaria)². Inne przesłanki powstania Komitetu wynikały z faktu prowadzenia działalności w państwach, w których nadzór był niewystarczający, przez banki działające międzynarodowo. Uregulowania Komitetu są wprowadzane do prawodawstwa krajów grupy G-10 i obowiązują banki prowadzące działalność na ich terytorium. Banki wchodzące w skład międzynarodowych grup finansowych, prowadzących działalność w Polsce, również są zobowiązane do przestrzegania norm ostrożnościowych i zaleceń Komitetu.

Zasadniczo kształtowanie otoczenia prawnego instytucji bankowych przypisuje się Komitetowi. Należy jednak podkreślić, że polityka ponadnarodowych regulatorów nie prowadzi do pełnej unifikacji działania instytucji bankowych w krajach Unii Europejskiej, niemniej podstawową zasadą regulatorów jest zasada subsydiarności, w myśl której regulacjom poddawane są tylko te aspekty działalności bankowej, których znaczenie wykracza poza możliwości kontroli krajowych organów nadzorczych, a są one niezbędne dla umocnienia jednolitego rynku³.

3. Prezentacja Nowej Umowy Kapitałowej i konsekwencje jej rozwiązań dla polskiego sektora bankowego

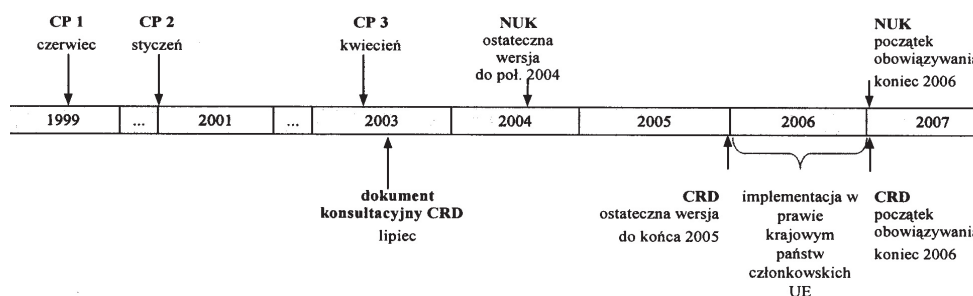
Pierwsza Umowa Kapitałowa Komitetu Bazylejskiego zwana Bazyleą I (ang. *Basle I*) powstała w 1988 roku. Stanowiła ona próbę ujednolicenia standardów ograniczania ryzyka działalności bankowej w skali międzynarodowej. W związku ze zmianami zachodzącymi na rynkach finansowych, zmianą systemów bankowych, wprowadzeniem do obrotu nowych instrumentów (np. derywatów kredytowych, sekurytyzacji aktywów), wykraczających poza zakres przedmiotowy Umowy Kapitałowej, Bazylea I wymagała pewnych zmian, albowiem sposób kwantyfikacji i kwalifikacji ryzyka się zmienił. Komitet dokonał stosownych zmian przede

² R. Patterson (2002) *Kompendium terminów bankowych po polsku i angielsku*. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce Warszawa, s. 159.

³ D. Daniluk (1997) *Bezpieczeństwo systemu bankowego w Unii Europejskiej i w Polsce*. W: *Euro a strategie polskich banków*, H. Gronkiewicz-Waltz, L. Oręziak, J. K. Solarz, D. Daniluk, K. Lutkowski, F. Dreliszek, R. Klepacz, A. Olechowski, Twigger Warszawa, s. 95.

wszystkim w zakresie wag ryzyka – stosownie do bonitetu⁴ różnych kategorii dłużników. Główną słabością poprzedniego rozwiązania było niedostateczne zróżnicowanie kategorii bonitetu. Kredytobiorca o ratingu „AAA” otrzymywał taką samą wagę ryzyka, co dłużnik o ratingu „C”⁵.

Ostateczna wersja Nowej Umowy Kapitałowej (ang. *Basle II*) po licznych konsultacjach, poprawkach i uprzednio przeprowadzonych Pięciu Badaniach Ilościowych (ang. *Quantitative Impact Studies – QIS*) została opublikowana przez Komitet w czerwcu 2004 roku i stała się standardem międzynarodowym, mającym swoje odzwierciedlenie w prawodawstwie europejskim. Harmonogram prac nad NUK najpełniej odzwierciedla rys. 1

Rys. 1. Harmonogram prac nad Nową Umową Kapitałową

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów GINB.

Konsekwencją harmonizacji polskiego prawodawstwa do regulacji unijnych jest przyjęcie rozwiązań NUK i CRD od 1 stycznia 2008 roku do polskiego systemu regulacji ostrożnościowych. Należy liczyć się z faktem, że implementacja nowych zasad do prawa krajowego, będzie trudniejsza do realizacji przez banki niż dotychczas, z uwagi na kompleksowość i indywidualny charakter rozwiązań. W państwach grupy G-10 postanowienia NUK oraz w państwach Unii Europejskiej postanowienia Dyrektywy w sprawie wymogów kapitałowych (ang. *Capital Requirements Directive – CRD*), na którą składają się: przekształcona Dyrektywa

⁴ Bonitet – oznacza sytuację ekonomiczno-finansową (standing) dłużnika.

⁵ AAA (ang. Triple A) – najwyższa ocena długoterminowej klasyfikacji kredytowej przyznawana przez największe międzynarodowe agencje oceniające zdolność kredytową, takie jak: Standard & Poor’s, Moody’s (stosuje inną skalę oceny „AAA”) i International Bank Credit Analyst.

93/6/EWG z 15 marca 1993 roku w sprawie adekwatności kapitałowej firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych oraz przekształcona Dyrektywa 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z 20 marca 2000 roku, odnosząca się do podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe weszły w życie 1 stycznia 2007 roku⁶. Powyższe zmiany zostały wprowadzone również do prawodawstwa polskiego, implementując postanowienia dwóch unijnych dyrektyw:

- Dyrektywy 2006/48/WE w sprawie podejmowania działalności przez instytucje kredytowe,
- Dyrektywy 2006/49/WE w sprawie adekwatności kapitałowej przedsiębiorstw inwestycyjnych i instytucji kredytowych.

Obydwie dyrektywy uwzględniają propozycje Komitetu, dotyczące nowego podejścia do problematyki adekwatności kapitałowej w podmiotach rynku finansowego. Podobnie jak inicjatywa Komitetu, unijne dyrektywy stanowią odpowiedź na:

- dynamiczny rozwój rynków finansowych i konieczność uwzględniania wpływu nowych produktów na ryzyko wypłacalności banków,
- potrzebę stworzenia dokładniejszej i wrażliwszej na ryzyko klasyfikacji kredytów,
- konieczność umożliwienia stosowania wewnętrznych modeli instytucji finansowych do ustalania wymogów kapitałowych dla aktywów,
- wzrost znaczenia ryzyka operacyjnego (w związku ze stratami, wynikającymi z błędów ludzkich, awarii systemów, oszustw) i niezbędną potrzebę objęcia go wymogami kapitałowymi w sposób analogiczny do ryzyka rynkowego i ryzyka kredytowego.

Banki zostały zobowiązane do stworzenia wewnętrznych modeli oceny adekwatności kapitałowej oraz ustalenia docelowego poziomu kapitału, stosownie do profilu występującego w danym banku ryzyka, które należy objąć właściwym zarządzaniem. Ze względu na zakres NUK i CRD, nie jest możliwe przedstawie-

⁶ Należy zaznaczyć, że unijne rozwiązania dotyczące nowych zasad adekwatności kapitałowej, pomimo że faktycznie weszły w życie 1 stycznia 2007 roku, to zgodnie z artykułem 152 unijnej dyrektywy, umożliwiono instytucjom bankowym w 2007 roku stosowanie do obliczania wymogów z tytułu adekwatności kapitałowej, przepisów dotychczas obowiązujących dyrektyw, odnoszących się do określania wymogów kapitałowych, czyli dyrektyw 2000/12/WE i 93/6/EWG. Oznacza to, że banki w Polsce zyskały dodatkowy rok na dostosowanie swoich przepisów i systemów do nowego sposobu wyznaczania adekwatności kapitałowej.

nie wszystkich opcji (przepisów), na mocy których lokalne instytucje nadzorcze dokonują wyboru szczegółowych rozwiązań dotyczących regulacji ostrożnościowych. Dlatego też, analizie poddano kwestie dotyczące przede wszystkim ryzyka kredytowego oraz wpływu NUK na działalność instytucji bankowych.

Zgodnie z założeniami Komitetu pomiar adekwatności kapitałowej opiera się na trzech filarach:

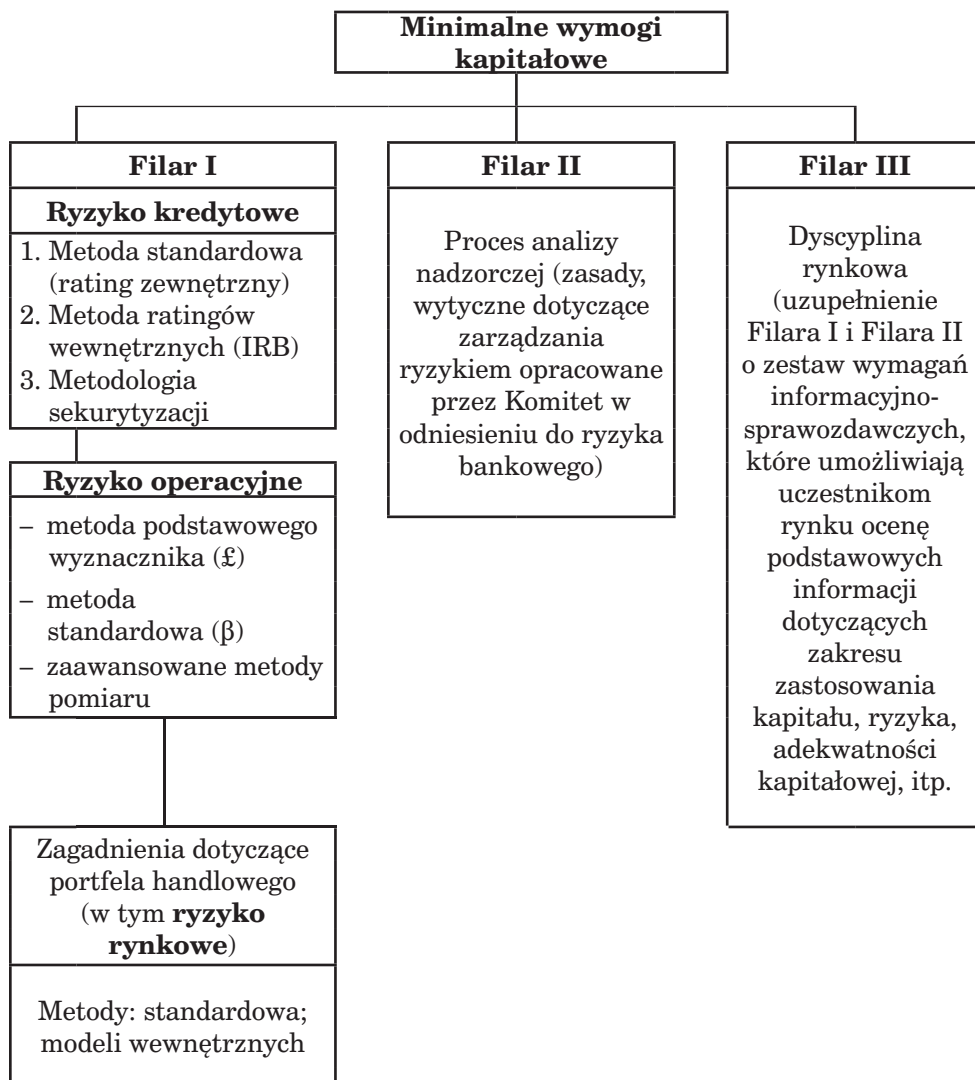
- Filar I – dotyczy obliczania wymogu kapitałowego z tytułu trzech rodzajów ryzyka: kredytowego, rynkowego i operacyjnego.
- Filar II – analiza nadzorcza – wyposaża władze nadzorcze w dodatkowe uprawnienia polegające na ocenie, czy wielkość funduszy własnych banku, jest wystarczająca względem rozmiarów i rodzaju ryzyka prowadzonej działalności.
- Filar III – dyscyplina rynkowa – jego celem jest uzupełnienie zapisów w kwestii minimalnych wymogów kapitałowych (filar I) i analizy nadzorczej (filar II), poprzez wprowadzenie zestawu wymogów informacyjno-sprawozdawczych, jednolitych dla całego sektora bankowego.

Nowa Umowa Kapitałowa określa metody wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego, rynkowego i operacyjnego, które mogą być stosowane przez banki, ustalając jednocześnie wymagania jakościowe i ilościowe, które muszą być spełnione w celu stosowania bardziej zaawansowanych metod (filar I). Dodatkowo NUK określa zasady sprawowania nadzoru bankowego (filar II) oraz zakres ujawnionych informacji dotyczących zarządzania ryzykiem i adekwatności kapitałowej banku (filar III) (rys. 2).

W odróżnieniu od dotychczas obowiązujących regulacji, które wprowadzały jeden sposób kalkulacji wymogów kapitałowych, NUK pozostawia bankom swobodę wyboru metod kalkulacji tych wymogów (rys. 2). Obok wspomnianej swobody, według NUK fundusze własne muszą być utrzymane w takiej wysokości, aby współczynnik wypłacalności dla banku był większy lub równy 8 proc. Dotychczas w banku wartość tego współczynnika była jednakowa dla wszystkich ekspozycji. W praktyce jest on zwykle nieco wyższy od wymaganych 8 proc., aby istniał pewien „bufor” bezpieczeństwa w przypadku poniesienia nieoczekiwanych strat.

Współczynnik wypłacalności zgodnie z Basle II oblicza się według wzoru:

$$\frac{\text{Fundusze własne}}{\text{Aktywa i zobowiązania pozabilansowe ważone ryzykiem} + 12,5 \times \text{Ryzyko rynkowe} + 12,5 \times \text{Ryzyko operacyjne}} \geq 8\%$$

Rys. 2. Wykaz metod i analiz

Źródło: M. Stefański (grudzień 2006) *Nowe regulacje dotyczące wymagań kapitałowych wobec banków*, Materiały i Studia NBP Zeszyt nr 212, Warszawa, s. 8.

Zgodnie z NUK, to przede wszystkim wagi ryzyka decydują o wielkości współczynnika wypłacalności, zależą one zarówno od rodzaju kredytobiorcy (przynależność do odpowiedniego segmentu), jak również od jego ratingu. Dla rządów i banków centralnych zostały zmienione wagi ryzyka w stosunku do poprzednio

obowiązującej Umowy Kapitałowej. Dla państw o ratingu AAA do AA- pozostały one na poziomie niezmiennym i są równe zero. Dla krajów o niższym ratingu, w tym również dla Polski wagi uległy zmianie. Komitet Bazylejski uwzględnił krytykę w tym zakresie i wprowadził możliwość przyznania przez krajowy nadzór bankowy wagi zerowej dla należności danego państwa, pod warunkiem, że są one denominowane w walucie krajowej. W przypadku zadłużania się w instytucjach kredytowych za granicą, w walucie obcej, koszty obsługi długu będą wyższe. Polska posiada obecnie rating długoterminowy BBB+ dla długu w walucie obcej (nadany przez Standard & Poor's), to oznacza, że waga ryzyka dla należności od państwa polskiego będzie wynosiła 50 proc. Najprawdopodobniej taka wartość wagi ryzyka wpłynie na wzrost ceny kredytów dla państwa polskiego. Wagi ryzyka dla należności od instytucji kredytowych także zostały zróżnicowane. Podobna konstatacja dotyczy wag ryzyka dla podmiotów niebankowych niedetalicznych. Podmioty legitymujące się wysoką wiarygodnością i zdolnością kredytową będą mogły finansować się niższym oprocentowanym kredytem, natomiast dla podmiotów legitymujących się niższą wiarygodnością i zdolnością kredytową, koszt kapitału obcego wzrośnie (wzrost wagi ryzyka ze 100 proc. do 150 proc.). Wagi ryzyka dla należności detalicznych zmalały ze 100 proc. do 75 proc., co oznacza, że kredyty i pożyczki detaliczne będą wymagały zaangażowania przez bank mniejszego kapitału, zatem należy oczekiwać, że ich cena będzie niższa. Wśród należności detalicznych na wyróżnienie zasługują kredyty na finansowanie nieruchomości, dla których waga ryzyka została ustalona na poziomie 35 proc. Stanowisko to uzasadniane było historycznie niskimi stratami ponoszonymi na tej działalności. W kontekście pojawiających się aktualnie zawirowań na rynku nieruchomości, obecne wagi ryzyka dla należności hipotecznych mogą okazać się niewystarczające. Basle II wyróżnia również aktywa sekurytyzowane, którym przypisano różne wagi ryzyka. Istotną zmianą jest natomiast pomniejszanie kapitałów własnych o wartości aktywów sekurytyzowanych, które otrzymały rating B+ lub niższy.

4. Konsekwencje wdrożenia Nowej Umowy Kapitałowej w świetle przeprowadzonych badań (QIS)

Prowadzone przez Komitet badania w zakresie wpływu proponowanych zmian na sektor bankowy zasługują na szczególne potraktowanie. Pokazują one korzyści i koszty związane z nowymi metodami wyznaczania adekwatności kapitałowej, z jakimi bankom przyjdzie się zmierzyć. Banki polskie brały udział w dwóch badaniach (trzecim i piątym). Na wybranej grupie banków testowano

Przewidywane konsekwencje implementacji...

wpływ postanowień zawartych w Bazylei II na wymogi kapitałowe instytucji kredytowych i banków oraz szacowano zapotrzebowanie na kapitał w całym systemie bankowym. Pierwsze wyniki badań dostarczały informacji rozbieżnych z oczekiwaniami Komitetu. Podjęto zatem wysiłki i skoncentrowano się na zmianach dotyczących podstawowego podejścia (IRB), ażeby większość banków stosujących tę metodę, uzyskała obniżenie wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego, w porównaniu z dotychczasowymi rozwiązaniami, zachowując wszelkie środki bezpieczeństwa. Przeprowadzone badania dostarczyły również wiedzy na temat czynników mogących przyczynić się do obniżenia bezpieczeństwa banków, które mogą nie zostać zrównoważone korzyściami wynikającymi z wyznaczania adekwatności kapitałowej metodami zindywidualizowanymi. Krajowe władze nadzorcze za sprawą Komitetu dysponują wynikami badań QIS3 i QIS5, które informują o wpływie nowych regulacji na wymogi kapitałowe banków w Polsce (tab. 1).

Tabela 1. Uśrednione wyniki Piątego Badania Ilościowego

UŚREDNIONE WYNIKI BADANIA QIS 5				
	Basel I - struktura	Basel II - struktura	Zmiana struktury (p.p.)	Zmiana bezwzględna wymogu
ryzyko kredytowe (księga bankowa)	87,30%	72,60%	-14,70%	-3,90%
ryzyko operacyjne	0,00%	15,50%	15,50%	17,80%
ryzyko rynkowe	4,20%	3,80%	-0,40%	0,20%
ryzyko kontrahenta	1,10%	1,60%	0,50%	0,70%
ryzyko koncentracji zaangażowań	2,80%	2,40%	0,50%	0,70%
pozostałe aktywa	4,60%	4,10%	-0,50%	0,10%
	100,00%	100,00%		14,80%
współczynnik wyplacalności	14,70%	12,80%		
wymóg kapitałowy (dynamika)	100,00%	114,80%		

Źródło: Skutki wprowadzenia Nowej Umowy Kapitałowej i Dyrektywy CRD dla polskiego systemu bankowego na tle europejskim i światowym (wrzesień 2006): *Wyniki Piątego Badania Ilościowego (QIS5)*, GINB Warszawa.

Ostatnie Piąte Badanie Ilościowe (QIS5), którego wyniki zostały opublikowane w czerwcu 2006 roku⁷, obejmowało banki komercyjne i banki spółdzielcze należące do wszystkich zrzeszeń (tab. 2). W badaniu tym dokonano porównania wpływu NUK na banki spółdzielcze i banki komercyjne.

Tabela 2. Porównanie banków spółdzielczych i banków komercyjnych (scenariusz pełnej próby) w zakresie struktury portfela i zmian AWR wg klas ekspozycji

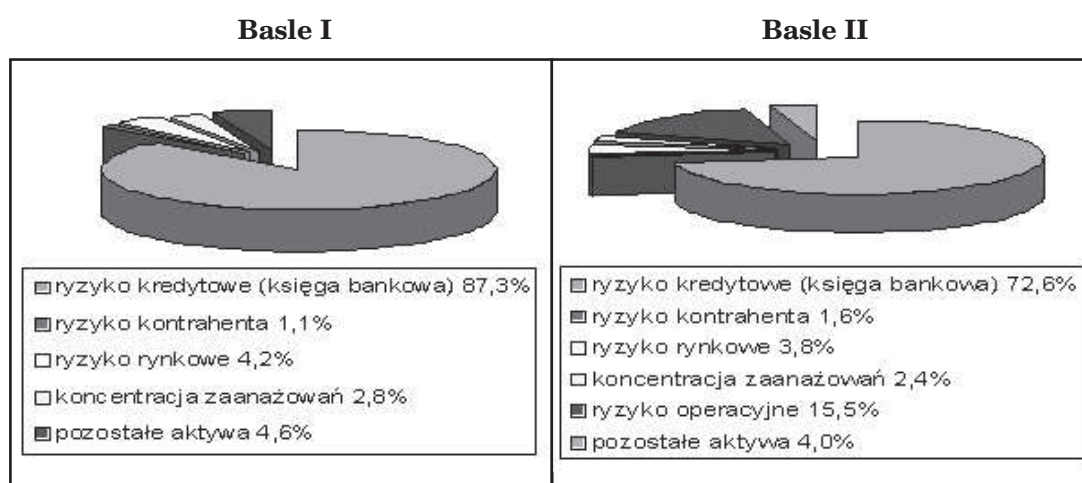
Wyszczególnienie	Udział (%)		Zmiana AWR (%)	
	Banki spółdzielcze	Banki komercyjne	Banki spółdzielcze	Banki komercyjne
Ryzyko kredytowe w ks. bankowej	100,0	100,0	-15,2	-1,8
Przedsiębiorstwa niefinansowe	10,3	26,6	-1,0	11,6
Banki i instytucje finansowe	9,2	9,6	20,0	34,3
Rządy, samorządy i banki centralne	0,8	1,1	1,5	70,0
SME korporacyjne	5,3	12,9	0,3	6,0
SME detaliczne	50,4	10,6	-22,8	-20,9
Pozostały detal	17,2	11,4	-24,0	-23,4
Należności hipoteczne	3,5	17,1	-24,8	-25,7
Należności odnawialne	0,0	4,2	–	-13,5
Kredytowanie specjalistyczne	0,0	2,9	–	3,3
Częściowe stosowanie metody standardowej	0,0	3,6	–	-0,8
Nabyte wierzytelności	0,0	0,0	–	-15,1
Detal łącznie	71,1	43,3	-23,2	-22,7

Źródło: Skutki wprowadzenia Nowej Umowy Kapitałowej i Dyrektyw CRD dla polskiego systemu bankowego na tle europejskim i światowym (wrzesień 2006): *Wyniki Piątego Badania Ilościowego (QIS5)*, GINB Warszawa, s. 48.

⁷ Zob. *Results of the Fifth Quantitative Impact Study*, BIS, 2006.

Przewidywane konsekwencje implementacji...

Autorzy raportu twierdzą, że wyniki badania QIS5 powinny stanowić bodziec dla banków do stosowania metod bardziej zaawansowanych. Nasuwa się zatem pytanie, na ile realne są powyższe zalecenia, gdy większość ekspozycji nie posiada zewnętrznych ratingów? Z dotychczasowych badań ilościowych (QIS) wynika, że najbardziej pokrzywdzone wprowadzeniem nowych wymogów kapitałowych będą podmioty suwerenne i banki działające w krajach rozwijających się i krajach należących do OECD⁸. Wyniki badań (różnice) dla Basle I i Basle II w ujęciu graficznym przedstawiono na rys. 3.

Rys. 3. Adekwatność kapitałowa z tytułu ryzyk według Basle I i Basle II

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Skutki wprowadzenia Nowej Umowy Kapitałowej i Dyrektyw CRD dla polskiego systemu bankowego na tle europejskim i światowym (wrzesień 2006): *Wyniki Piątego Badania Ilościowego (QIS5)*, GINB Warszawa, s. 48.

⁸ OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. *Organization for Economic Cooperation and Development*), utworzona 1960 roku w miejsce Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej, działa od 1961 roku z siedzibą w Paryżu. OECD zrzesza najwyżej rozwinięte państwa świata o ustroju demokratycznym, gospodarce rynkowej, stanowi forum konsultacji i koordynacji polityki ekonomicznej i społecznej. Początkowo członkami było 16 państw zachodnioeuropejskich, Kanada i USA, od 1997 roku 29 państw (Polska od 1996 roku).

Wdrożenie NUK wiąże się również z korzyściami (postrzeganymi jako szanse dla sektora bankowego). Do najważniejszych korzyści płynących ze stosowania zasad NUK respondenci innych badań zaliczali: udoskonalenie systemu ratingów kredytowych (73 proc.) i zarządzania ryzykiem operacyjnym (65 proc.). Natomiast za najbardziej istotną przeszkodę wdrożenia NUK respondenci uznali: zbyt krótki okres na wdrożenie nowych zasad (58 proc.), problematyczne założenia wynikające z II filaru (53 proc.), problemy związane z szacowaniem ryzyka kredytowego według nowych zasad (51 proc.). Zdaniem respondentów, najmniej kłopotów banki będą miały z III filarem, sporządzaną sprawozdawczością (24 proc.)⁹. Należy także podkreślić, że większa przejrzystość zmniejsza asymetrię informacji, a to z kolei obniża koszt kapitału zewnętrznego.

Należy oczekiwać, że prawdopodobnie NUK i CRD spowodują nową falę fuzji i przejęć na polskim rynku bankowym. Banki, które prowadzą działalność kredytową mało elastycznie, otrzymają bodziec do rozwoju, a gdy nie będzie takiej możliwości, będą zmuszone poddać się procesowi konsolidacji (wniosek powyższy dotyczy przede wszystkim banków regionalnych działających w niszach rynkowych). Wprowadzenie omawianych regulacji należy zatem ocenić pod tym względem pozytywnie, ponieważ banki będą starały się być aktywniejsze i efektywniejsze.

5. Szanse i zagrożenia implementacji NUK dla banków w Polsce

Nowa metodologia zaproponowana przez Komitet ma na celu umożliwienie stosowania takich podejść do wyznaczania adekwatności kapitałowej banków, które są zarówno bardziej wszechstronne, jak i bardziej wrażliwe na ryzyko.

Najistotniejsze modyfikacje niosące zagrożenia, w związku ze zmianą dotychczas obowiązujących podejść, to:

- Odejście od kryterium klasyfikacji należności od rządów na podstawie przynależności do OECD. Wadą wymienionego podejścia niewątpliwie było to, że niektóre kraje należące do OECD reprezentują wyższy poziom ryzyka utraty zdolności płatniczej, niż niektóre kraje nie będące członkami OECD. Dla Polski fakt ten ma ujemne skutki.

⁹ Szerzej: J. Krasodomska (luty 2007) *Ocena stanu przygotowania banków do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej – przegląd wyników badań*, „Bank i Kredyt”, s. 47-50.

- Zastąpienie kryterium członkostwa w OECD ocenami agencji ratingowych wpłynie na pogłębienie podziału na kraje wysoko i słabo rozwinięte, zarówno w zakresie kosztów pozyskania kapitału jak i finansowania¹⁰.
- W krajach słabiej rozwiniętych wiarygodne ratingi zewnętrzne posiadają zazwyczaj tylko spółki giełdowe, pozostałe przedsiębiorstwa w stopniu minimalnym korzystają z usług agencji ratingowych o uznanej renomie. W związku z tym banki zmuszone będą stosować mniej korzystne techniki kwantyfikacji ryzyka kredytowego, przez co będą obciążone relatywnie wyższymi wymogami kapitałowymi. Mniej korzystne techniki szacowania ryzyka wpłyną negatywnie na poziom efektywności instytucji bankowych, przez co również pogorszy się ich pozycja konkurencyjna na rynku finansowym.
- Największym zagrożeniem jakie może pojawić się w związku z implementacją Nowej Umowy Kapitałowej, to realokacja kapitału z krajów słabiej rozwiniętych do bardziej rozwiniętych.

Analizując założenia metody standardowej i metody wewnętrznych ratingów, należy podkreślić, że przynajmniej w początkowym okresie obowiązywania NUK większość banków w Polsce będzie stosowała metodę standardową, co wiąże się z szeregiem negatywnych konsekwencji.

- W metodzie standardowej instytucje finansowe z państw należących do grupy G-10 są w korzystniejszym położeniu. Wzrost wag ryzyka dla należności budżetowych z 0 proc. do 50 proc. jak również dla polskich instytucji finansowych z 0 proc. do 50 proc. lub 100 proc. znajdzie swoje odzwierciedlenie we wzroście kosztu kapitału pozyskiwanego na rynkach zagranicznych.
- Można przyjąć, że mniejsze banki komercyjne i banki spółdzielcze w Polsce (ze względu na skalę prowadzonej działalności) do obliczania minimalnego wymogu kapitałowego (tzw. minimum regulacyjnego) będą stosować najprostsze (standardowe) metody. Podstawą uproszczonego podejścia, podobnie jak w przypadku innych regulacji, nie jest forma własności, ale skala przedsiębiorstwa bankowego.
- Większość banków, pomimo rozszerzonego wachlarza dostępnych technik redukcji ryzyka kredytowego, przynajmniej w okresie początkowym, nie będzie korzystała z tej możliwości, z uwagi na brak zabezpieczeń uznawanych przy metodzie standardowej.

¹⁰ J. Koleśnik (2003) *Nowa Bazylejska Umowa Kapitałowa wyrazem globalizacji bankowości*. W: Bankowość wobec procesów globalizacji, CeDeWu Gdańsk-Jurata, s. 226.

- Należy zaznaczyć, że nowe regulacje będą miały wpływ również na cenę kredytu, powodując jej wzrost.

Mając na uwadze, że dla każdego kredytobiorcy najważniejszą cechą kredytu jest jednak jego cena, rozważania nad efektem zmian regulacji dotyczących wymogów kapitałowych należy koncentrować także na tym aspekcie. Zdając sobie sprawę z faktycznej konstrukcji ceny kredytu¹¹, należy zaznaczyć, że bank będzie przenosił koszty strat na klientów w postaci premii za ryzyko, zawartej w cenie produktu. Zatem wszyscy klienci, łącznie z tymi, którzy wywiązują się ze zobowiązań zgodnie z zawartymi warunkami umownymi, będą musieli ponieść koszty związane z ryzykiem kredytowym i poniesionymi stratami. Cena kredytu zależeć będzie także od ratingu wewnętrznego. Klienci zobowiązani będą do przedstawienia bankom znacznie więcej informacji niż dotychczas.

Nasuwa się zatem pytanie, kiedy i czy w ogóle małe banki komercyjne i banki spółdzielcze będą mogły stosować metody zaawansowane? Czy zwiększenie wymagań w zakresie prawnych zabezpieczeń spełniających warunki NUK (mających największy wpływ na redukcję wymaganego kapitału), nie obniży ich konkurencyjności?

Zarówno reprezentanci sektora bankowego jak i środowisk naukowych przed implementacją nowych regulacji podawali w wątpliwość kwestię „...czy w interesie Polski leży, aby objęto nowymi unijnymi regulacjami kapitałowymi również banki spółdzielcze i małe banki komercyjne działające w formie spółek akcyjnych?”. Argumentowano przy tym, że są to rozwiązania niesprzyjające małym jednostkom, których skala prowadzonej działalności jest nieznacząca¹²:

- po pierwsze, koszty wdrożenia nowych rozwiązań będą trudne do udźwignięcia dla tych instytucji i będą przekraczały potencjalne korzyści,
- po drugie, wdrożenie nowych standardów kapitałowych będzie miało nieznaczący wpływ na wzrost stabilności tej części polskiego systemu bankowego,
- po trzecie, może ulec pogorszeniu i tak słabsza pozycja konkurencyjna tych instytucji.

Przygotowania polskich podmiotów rynku finansowego do wprowadzenia nowych wymogów dotyczących adekwatności kapitałowej będą związane z koniecznością poniesienia istotnych kosztów implementacyjnych. Największe kosz-

¹¹ Zob. Z. Krysiak (2006) *Ryzyko kredytowe a wartość firmy, pomiar i modelowanie*, Oficyna Ekonomiczna Kraków, s. 33.

¹² M. Iwanicz-Drozdowska, B. Lepczyński, *Doskonalenie regulacji ostrożnościowych*, <http://www.pfsl.pl/news.pkp?id=156>, styczeń 08.

ty będą dotyczyły szkoleń pracowników i systemów informatycznych. Większość kosztów banki muszą ponieść w pierwszej fazie prac dostosowawczych. Należy przewidywać, że wymienione koszty będą miały istotny wpływ na efektywność i konkurencyjność banków. Znamienne jest, że mimo różnych opinii, popartych wynikami badań, banki spółdzielcze i małe banki komercyjne działające w formie spółek akcyjnych, zostały objęte nowymi regulacjami.

Przykładowo, w USA ustalenia Nowej Umowy Kapitałowej nie będą obowiązujące dla wszystkich banków. Metody zaawansowane NUK wprowadzą jedynie największe banki¹³. Najprawdopodobniej dopiero za kilka lat będzie można ocenić, czy objęcie wymienionych jednostek reżimem kapitałowym NUK, przyczyni się do długookresowej poprawy ich sytuacji, a w szczególności konkurencyjności tych podmiotów, czy też przeciwnie, pogorszy w istotny sposób i tak słabą pozycję konkurencyjną małych instytucji bankowych względem dużych podmiotów rynku finansowego.

Wskazać należy jednak także na pewne szanse banków krajowych, po wdrożeniu nowych uregulowań, na możliwość zmniejszenia ich dystansu w stosunku do banków z krajów wysoko rozwiniętych. Racjonalne zarządzanie ryzykiem kredytowym zapewne wpłynie na poprawę jakości portfela kredytowego i pozwoli uniknąć kosztów związanych z odpisami z tytułu rezerw celowych. Zasadniczo NUK i CRD powinny przyczynić się do stabilności sektora bankowego i bezpieczeństwa środków pieniężnych powierzonych przez deponentów pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym.

Przewiduje się również, że Nowa Umowa Kapitałowa i CRD doprowadzą do następujących działań¹⁴:

- banki będą musiały dostosować swoje strategie do standardów zalecanych przez Komitet Bazylejski,
- w bankach będą musiały powstać odrębne komórki organizacyjne zajmujące się systemami ratingowymi i kontrolą prawnych zabezpieczeń ekspozycji kredytowych,
- nowe zadania wymuszą przededefiniowanie zespołów audytu wewnętrznego,
- banki będą zmuszone dostosować systemy informatyczne do wymogów, umożliwiających rejestrację wszystkich niezbędnych danych dotyczących ekspozycji i zabezpieczeń oraz wyliczania kluczowych wskaźników ryzyka.

¹³ J. Krasodomska (luty 2007), *Ocena stanu przygotowania banków do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej – przegląd wyników badań*, „Bank i Kredyt”, s. 47.

¹⁴ Zob. *Minimalne wymogi kapitałowe* (2006) „Materiały i Studia NBP”, Zeszyt 212, Warszawa, s. 53.

6. Podsumowanie

Implementacja NUK wiąże się z wieloma dodatkowymi wyzwaniami i kosztami, dlatego prowadzone są różne badania mające na celu określenie jej wpływu na sytuację banków. Na podstawie przedstawionych argumentów, w kontekście prowadzonych badań przez różne niezależne instytucje badawcze, faktycznych skutków wdrożenia NUK dla sektora bankowego w Polsce, na tym etapie nie można jednoznacznie oszacować.

Reasumując, jest wielce prawdopodobne, że liczne banki w Polsce będą stosowały najprostsze metody oceny ryzyka kredytowego, a one wymagają utrzymywania wyższego kapitału regulacyjnego. Sytuacja ta wpłynie najprawdopodobniej na ich pozycję rynkową, utrzymanie ich obecnych i pozyskanie przyszłych klientów. Bardziej konkurencyjnymi na rynku będą te banki, które sprostają zaawansowanym wymogom, co umożliwi im uzyskanie przewagi na rynku finansowym.

Należy także podkreślić, opierając się na wynikach przeprowadzonych badań, że wzrost funduszy własnych spowodowany wprowadzeniem dodatkowego wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka operacyjnego, jest szczególnie niebezpieczny dla banków małych. Nieco niższy wymóg kapitałowy z tytułu pozostałych rodzajów ryzyka nie zrekompensuje wyższego wymogu z tytułu ryzyka operacyjnego. Zatem obawy małych instytucji bankowych przed implementacją NUK w kontekście przedstawionych analiz nie są bezzasadne.

Bibliografia

1. Daniluk D. (1997) *Bezpieczeństwo systemu bankowego w Unii Europejskiej i w Polsce*. W: *Euro a strategię polskich banków*, H. Gronkiewicz-Waltz, L. Oręziak, J. K. Solarz, D. Daniluk, K. Lutkowski, F. Dreliszek, R. Klepacz, A. Olechowski. Twigger Warszawa.
2. Iwanicz-Drozdowska M., Lepczyński B., *Doskonalenie regulacji ostrożnościowych*. <http://www.pfsl.pl/news.pkp?id=156>, styczeń 2008.
3. Koleśnik J. (2003) *Nowa Bazylejska Umowa Kapitałowa wyrazem globalizacji bankowości*. W: *Bankowość wobec procesów globalizacji*. CeDeWu Gdańsk-Jurata.
4. Krasodomska J. (luty 2007) *Ocena stanu przygotowania banków do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej – przegląd wyników badań*. „Bank i Kredyt”, s. 47-50.
5. Krysiak Z. (2006) *Ryzyko kredytowe a wartość firmy, pomiar i modelowanie*. „Oficyna Ekonomiczna” Kraków.

Przewidywane konsekwencje implementacji...

6. *Minimalne wymogi kapitałowe* (2006) „Materiały i Studia NBP”, Zeszyt 212, Warszawa.
7. Patterson R. (2002) *Kompendium terminów bankowych po polsku i angielsku*. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa, s. 159.
8. *Results of the Fifth Quantitative Impact Study* (2006), BIS.
9. Skutki wprowadzenia Nowej Umowy Kapitałowej i Dyrektyw CRD dla polskiego systemu bankowego na tle europejskim i światowym (wrzesień 2006): *Wyniki Piątego Badania Ilościowego (QIS5)*, GINB Warszawa, s. 47-48.
10. Stefański M. (grudzień 2006) *Nowe regulacje dotyczące wymagań kapitałowych wobec banków*, „Materiały i Studia NBP”, Zeszyt nr 212, Warszawa.